

Sygn. akt I UK 351/08

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 maja 2009 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Andrzej Wróbel (przewodniczący)

SSN Józef Iwulski

SSN Herbert Szurgacz (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania J. B.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w O.

o zwrot nienależnie pobranego zasiłku chorobowego,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 14 maja 2009 r.,

skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i
Ubezpieczeń Społecznych w O.

z dnia 21 października 2008 r.,

**1. uchyla zaskarżony wyrok i oddala apelację ubezpieczonego
J. B. od wyroku Sądu Rejonowego w O. z dnia 21 sierpnia 2008 r.**

**2. zasądza od ubezpieczonego J. B. na rzecz Zakładu
Ubezpieczeń Społecznych Oddział w O. kwotę 120 zł (sto
dwadzieścia) tytułem zwrotu kosztów postępowania
kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Decyzją z dnia 4 marca 2008 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w O. pozbawił J. B. prawa do zasiłku chorobowego za okres od 15 grudnia 2006 r. do 14 czerwca 2007 r. i zobowiązał go do zwrotu nienależnie pobranego zasiłku chorobowego za wskazany okres.

J. B. odwołał się od tej decyzji podnosząc, iż w kwestionowanym przez ZUS okresie pobierania zasiłku chorobowego nie wykonywał on pracy zarobkowej, a nie był poinformowany, że otrzymując dochód z tytułu członkostwa w OSP może stracić zasiłek chorobowy.

W odpowiedzi na odwołanie ZUS podtrzymał swoje dotychczasowe stanowisko i wniósł o oddalenie odwołania wskazując na fakt, że podczas pobierania zasiłku chorobowego z tytułu niezdolności do pracy, wypłacanego przez firmę E.-T. Sp. z o.o. w O. ubezpieczony wykonywał prace na podstawie umowy zlecenia zawartej z Urzędem Miasta w J. za którą otrzymywał wynagrodzenie.

Sąd Rejonowy w O. wyrokiem z dnia 21 sierpnia 2008 r. oddalił odwołanie. W toku przeprowadzonego postępowania dowodowego ustalono, że ubezpieczony w okresie od 15 grudnia 2006 r. do 14 czerwca 2007 r. pobierał zasiłek chorobowy, wypłacany przez płatnika Firmę E.-T.Sp. z o.o. w O. . Zasiłek chorobowy otrzymywał z powodu niezdolności do pracy spowodowanej wypadkiem przy pracy, w wyniku którego doznał stłuczenia kręgow odcinka lędźwiowego kręgosłupa.

W okresie pobierania zasiłku chorobowego ubezpieczony miał zawartą z Urzędem Miasta w J. umowę zlecenia dotyczącą utrzymania w stałej gotowości sprzętu Ochotniczej Straży Pożarnej w J. której jest członkiem. W ramach umowy zlecenia ubezpieczony był obowiązany utrzymywać w stałej sprawności technicznej pojazd oraz inny sprzęt przeciwpożarowy, usuwać we własnym zakresie drobne awarie pojazdu i sprzętu, obsługiwać i konserwować urządzenia specjalne zamontowane na pojeździe, prawidłowo i czytelnie wypełniać karty drogowe, utrzymywać w należytym porządku pomieszczenia strażnicy, utrzymywać w stałej sprawności urządzenia i przeprowadzać remonty profilaktyczne. Ubezpieczony realizował obowiązki wynikające z tej umowy przychodząc do strażnicy z synem R. B. Sprzęt, który konserwował w okresie zwolnienia lekarskiego nie wymagał większych napraw.

W okresie od 15 grudnia 2006 r. do 15 czerwca 2007 r. ubezpieczony uczestniczył w akcjach OSP w J.. w dniach 14 stycznia 2007 r., dwukrotnie w dniu 19 stycznia 2007 r., 15 kwietnia 2007 r., 21 kwietnia 2007 r., w akcji od 21 kwietnia do 23 kwietnia 2007 r., w akcji od 24 kwietnia do 26 kwietnia 2007 r., 11 maja 2007 r., 13 maja 2007 r. i 29 maja 2007 r. Ubezpieczony uczestniczył w akcjach jako kierowca. Obsługiwał też motopompę. Po zakończeniu akcji wszyscy strażacy uczestniczący w akcji porządkowali sprzęt, sprząтали strażnicę, myli samochód. Ubezpieczony po akcji w której uczestniczył jako kierowca, musiał sprawdzić sprawność sprzętu, samochodu.

Organ rentowy ustalił, iż z tytułu umowy zlecenia były odprowadzane składki na ubezpieczenie zdrowotne J. B..

Zdaniem Sądu Rejonowego regularne uczestnictwo ubezpieczonego w akcjach ratowniczych, realizacja umowy łączącej go z Urzędem Miasta w J. świadczą, że ubezpieczony w okresie pobierania zasiłku chorobowego wykonywał pracę zarobkową, za którą otrzymywał wynagrodzenie, a to zgodnie z art. 17 ust. 1 ustawy o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa stanowi podstawę do utraty prawa do zasiłku chorobowego za cały okres zwolnienia lekarskiego.

Od powyższego wyroku apelację złożył ubezpieczony zaskarżając go w całości i wnosząc o jego zmianę i poprzedzających go decyzji ZUS i ustalenie, że przysługuje mu zasiłek chorobowy za okres od 15 grudnia 2006 r. do 14 czerwca 2007 r. a tym samym stwierdzenie braku podstaw do zwrotu wypłaconego za ten okres zasiłku chorobowego.

Wyrokowi zarzucił naruszenie prawa materialnego - art. 84 § 1 i § 2 pkt 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych poprzez uznanie, że przepis ten nie ma zastosowania w niniejszej sprawie, że wydanie decyzji o zwrocie nienależnie pobranego zasiłku chorobowego nie jest uzależnione od uprzedniego pouczenia o zakazie wykonywania pracy zarobkowej, art. 66 ust. 2 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych w razie choroby i macierzyństwa poprzez jego zastosowanie w sprawie bez oceniania czy świadczenie zostało pobrane nienależnie z winy odwołującego oraz art. 17 ust. 1 tejże ustawy poprzez uznanie że odwołujący wykonywał pracę zarobkową, a także naruszenie prawa

procesowego.

Sąd Okręgowy w O., IV Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych, wyrokiem z dnia 21 października 2008 r. uwzględnił apelację ubezpieczonego.

Uzasadniając swoje stanowisko Sąd drugiej instancji zwrócił przede wszystkim uwagę na tę okoliczność, że nie można zgodzić się ze stanowiskiem Sądu Rejonowego iż „regularne uczestnictwo ubezpieczonego w akcjach ratowniczych, realizacja umowy łączącej go z Urzędem Miasta świadczą, że ubezpieczony w okresie pobierania zasiłku chorobowego wykonywał pracę zarobkową”. Sąd Okręgowy stwierdził, że ocena materiału dowodowego, która nie uwzględnia faktu że ubezpieczony jest strażakiem Ochotniczej Straży Pożarnej w J. i to wieloletnim (od lat 70-dziesiątych), nie wydaje się prawidłowa. Uznał, że udział ubezpieczonego w pracy tej straży jest udziałem społecznym, a nie pracą zarobkową, przy czym nie zmienia charakteru tej pracy fakt, iż Urząd Gminy, chcąc w jakiś sposób docenić tą pracę, uznał za stosowne dać dwóm strażakom w tym ubezpieczonemu drobne kwoty (180 czy 250 zł miesięcznie) za dbanie o sprzęt i w tym celu zawarł z nimi umowy zlecenia, co trwało od 1992 r.

Wyrok ten został zaskarżony przez organ rentowy skargą kasacyjną. Skarżący wniósł o uchylenie i zmianę w całości zaskarżonego wyroku i oddalenie odwołania. Jako podstawę skargi wskazano naruszenie prawa materialnego wskutek błędnej wykładni art. 17 ust. 1 w związku z art. 66 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa, polegającej na przyjęciu, iż udział w pracy Ochotniczej Straży Pożarnej jest udziałem społecznym a nie wykonywaniem pracy zarobkowej w związku z czym brak jest podstaw do pozbawienia ubezpieczonego prawa do zasiłku chorobowego i do jego zwrotu. Konieczność rozpoznania skargi uzasadniono faktem wystąpienia w sprawie istotnego zagadnienia prawnego a mianowicie, czy udział ubezpieczonego w pracy Ochotniczej Straży Pożarnej i otrzymywanie z tego tytułu wynagrodzenia jest udziałem społecznym w związku z czym ubezpieczony nie ma obowiązku zwrotu zasiłku chorobowego za okres w którym wykonywał pracę społeczne, czy jest pracą zarobkową powodującą utratę do zasiłku chorobowego zgodnie z art. 17 ust. 1 ustawy o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa.

W uzasadnieniu skargi podkreślono, przywołując orzecznictwo Sądu Najwyższego, że pracą zarobkową jest każda aktywność ludzka zmierzająca do osiągnięcia zarobku. Stwierdzono także, że skoro istotą wypłacanego z ubezpieczenia społecznego zasiłku chorobowego jest rekompensata zarobku utraconego na skutek choroby, to chory powinien powstrzymać się od wszelkiej pracy zarobkowej i podjąć odpowiednie leczenie zmierzające do odzyskania pełnej zdolności do pracy. Zwrócono uwagę na „konieczność ścisłego stosowania przepisów prawa ubezpieczeń społecznych, w których przeważa - z uwagi na bezwzględnie obowiązujący charakter norm prawnych - formalistyczne ujęcie uprawnień ubezpieczonych.”

Ponadto skarżący podkreślił, że ubezpieczony w kwestionowanym okresie brał udział w akcjach ratunkowych, co wiąże się z otrzymywaniem ekwiwalentu pieniężnego w wysokości ustalonej w uchwale rady gminy. Konkludując skarżący stwierdzał, że trudno przyznać rację Sądowi drugiej instancji, iż praca w ochotniczej straży pożarnej miała charakter społeczny, skoro ubezpieczony za wykonane czynności uzyskiwał regularny dochód.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie zawiera zarzutu naruszenia przepisów postępowania, co skutkuje tym, że Sąd Najwyższy jest związany dokonanymi przez Sąd Okręgowy ustaleniami faktycznymi.

W zakresie naruszenia prawa materialnego skarga kasacyjna organu rentowego zarzuca wyrokowi Sądu Okręgowego naruszenie art. 17 ust. 1 w związku z art. 66 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa, wskutek błędnej wykładni polegającej na przyjęciu, iż udział w pracy Ochotniczej Straży Pożarnej jest udziałem społecznym a nie wykonywaniem pracy zarobkowej.

Stosownie do art. 17 ust 1 ustawy o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa ubezpieczony wykonujący w okresie orzeczonej niezdolności do pracy pracą zarobkową lub wykorzystujący zwolnienie od pracy w sposób niezgodny z celem tego zwolnienia

traci prawo do zasiłku chorobowego za cały okres tego zwolnienia. Przepis ten formułuje dwie odrębne przesłanki utraty prawa do zasiłku: wykonywanie w okresie orzeczonej niezdolności do pracy zarobkowej i wykorzystywanie zwolnienia od pracy w sposób niezgodny z jego celem. Przesłanki te nie muszą zachodzić jednocześnie. Skarżący zarzuca, że Sąd Okręgowy sprzecznie z art. 17 przyjął, iż „udział w pracy Ochotniczej Straży Pożarnej jest udziałem społecznym a nie wykonywaniem pracy zarobkowej”.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalony jest pogląd, że wskazane w art. 17 ust. 1 ustawy o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa dwie sytuacje (przesłanki) utraty prawa do zasiłku chorobowego mają charakter niezależny (odrębny). Wystarczy więc, że w czasie orzeczonej niezdolności do pracy ubezpieczony wykonuje „pracę zarobkową” i nie jest niezbędne badanie czy była ona niezgodna z celem zwolnienia lekarskiego. Wykonywanie pracy zarobkowej niezależnie od jej wpływu na stan zdrowia stanowi samodzielną negatywną przesłankę prawa do zasiłku (por. np. wyrok z dnia 6 lutego 2008 r., II UK 10/07, LEX nr 448871). Z drugiej strony prawo do świadczeń zostanie wyłączone w każdej sytuacji, gdy dochodzi do wykorzystywania zwolnienia od pracy w sposób niezgodny z jego celem, bez potrzeby ustalania, czy takie niezgodne z celem wykorzystywanie zwolnienia miało charakter pracy zarobkowej, czy innych czynności, podejmowanych bez zarobkowego uzasadnienia.

Sąd Okręgowy nietrafnie utożsamiał kwestię udziału powoda w akcjach ratowniczych z wykonywaniem przez niego na podstawie umowy zlecenia odpłatnie prac konserwatorskich. Co się tyczy pierwszego rodzaju działalności, to zgodnie z art. 28 ust. 1 ustawy z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (j.t. - Dz.U. z 2002 r. Nr 147, poz. 1229) członek ochotniczej straży pożarnej, który uczestniczył w działaniu ratowniczym lub szkoleniu pożarniczym organizowanym przez Państwową Straż Pożarną lub gminę, otrzymuje ekwiwalent pieniężny, którego wysokość ustala rada gminy w drodze uchwały. Działalność taka, o ile nie wypełnia ona jednocześnie drugiej przesłanki utraty prawa do zasiłku chorobowego z art. 17 ust. 1 ustawy o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa, nie prowadziłyby w zasadzie do utraty prawa do zasiłku chorobowego. Wprawdzie w orzecznictwie Sądu Najwyższego

prezentowany jest pogląd, że praca zarobkowa w rozumieniu art. 17 ust. 1 omawianej ustawy nie musi być wykonywana w pełnym wymiarze, jako że tę negatywną przesłankę odnosi się do niezdolnego do pracy i pełny wymiar czasu pracy mógłby w ogóle podważać zasadność orzeczonej niezdolności do pracy (por. wyrok z dnia 6 lutego 2008 r., II UK 10/07, LEX nr 448871), a także, że nie chodzi w tym przypadku o odwołanie się do wykonywania pracy na podstawie stosunku pracy lub innego stosunku zatrudnienia w szerokim tego słowa znaczeniu. Nie chodzi więc w szczególności o wykonywanie pracy podporządkowanej, czy zależności służbowej, co jest charakterystyczne dla stosunku pracy. Jest to więc "praca" w potocznym tego słowa znaczeniu, w tym także wykonywanie różnych czynności ma podstawie różnych stosunków prawnych o charakterze cywilnoprawnym, a także prowadzenie własnej działalności gospodarczej, samozatrudnienie (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 16 maja 1996 r., III AUr 388/96, Prawo Pracy 1997 nr 2, s. 43; wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 20 stycznia 1999 r., III AUa 945/98, (OSA 1999 nr 11-12, poz. 58; wyroki Sądu Najwyższego z dnia 14 kwietnia 2000 r., II UKN 513/99, OSNAPiUS 2001 nr 20, poz. 627; z dnia 19 lipca 2001 r., II UKN 494/00, OSNP 2003 nr 9, poz. 234, z dnia 20 stycznia 2005, I UK 154/04, OSP 2006 nr 4, poz. 43). Praca powinna być świadczona osobiście, choć nie musi to być praca fizyczna (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 grudnia 1999 r., II UKN 236/99, OSNAPiUS 2001 nr, poz. 237; wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 23 maja 1997 r., III AUa 155/97, Prawo Pracy 1997 nr 7, s. 45). Odnosząc się do „zarobkowego” charakteru pracy w dotychczasowym orzecznictwie Sądu Najwyższego trafnie zauważono, że przepisy bynajmniej nie wymagają, aby praca była podjęta „w celu zarobkowym”. Jest to zresztą kwestia mało istotna w przypadku, gdy wykonywanie określonych czynności przynosi rzeczywisty dochód (zarobek). W tym przypadku problem, czy praca została podjęta „w celu” uzyskania tego dochodu traci na znaczeniu jako dotyczący motywów zachowania. Nie ma też znaczenia kwestia, że określone czynności mogą być wykonywane odpłatnie lub nieodpłatnie. Ważne jest, jak były wykonywane w rzeczywistości (por. wyrok z dnia 20 stycznia 2005 r., I UK 154/04, OSP 2006 nr 4, poz. 43).

Przenosząc te rozważania na grunt rozpoznawanej sprawy trzeba mieć na

uwadze, że jakkolwiek art. 28 ust. 1 ustawy o ochronie przeciwpożarowej przewiduje dla członków ochotniczej straży pożarnej ekwiwalent pieniężny, to trudno w jego przypadku mówić o „zarobku” jako świadczeniu wzajemnym z tytułu „pracy” polegającej na udziale w akcji ratowniczej. Jest to raczej, jak wynika z art. 28 ust. 3 ustawy o ochronie przeciwpożarowej świadczenie mające na celu zrehabilitowanie członkowi ochotniczej straży pożarnej wynagrodzenia utraconego ze względu na nieobecność w pracy. Ustawa określa także wysokość tego ekwiwalentu stanowiąc, że za każdą godzinę udziału w działaniu ratowniczym lub szkoleniu pożarniczym nie może on przekraczać 1/175 przeciętnego wynagrodzenia (art. 28 ust. 2 ustawy o ochronie przeciwpożarowej). Z tego powodu udział w akcjach ratowniczych, jakkolwiek uprawniający do otrzymania tak ustalonego ekwiwalentu, nie może być uznany za pracę zarobkową, ze względu na szczególny społeczny charakter funkcjonowania ochotniczych straży pożarnych.

W sprawie ustalono jednak także, że „Urząd Gminy, chcąc w jakiś sposób docenić udział społeczny ubezpieczonego w pracach ochotniczej straży pożarnej, uznał za stosowne dać dwóm strażakom w tym ubezpieczonemu drobne kwoty (180 czy 250 zł miesięcznie) za dbanie o sprzęt i w tym celu zawarł z nimi umowy zlecenia, co trwało od 1992 r.”. W świetle przytoczonego wyżej orzecznictwa należy uznać, że wywody Sądu Okręgowego, iż „nie wydaje się zasadnym przyjęcie, że tak niewielkie kwoty mogłyby zmienić charakter wykonywanej przez ubezpieczonego pracy ze społecznej, na zarobkową” nie są trafne. Zawarto bowiem umowy zlecenia, w których określono obowiązki stron, w tym odpłatność dla zleceniobiorcy. Mając na uwadze treść art. 17 ust. 1 ustawy o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa trzeba taką działalność uznać za pracę zarobkową, której wykonywanie w okresie orzeczonej niezdolności do pracy skutkuje utratą prawa do zasiłku chorobowego.

Z przytoczonych motywów, na podstawie art. 398¹⁵ k.p.c. orzeczono jak w sentencji.

/tp/